



Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA
MACIEJE SZPUNARA
přednesené dne 2. března 2017¹

Věc C-54/16

**Vinyls Italia SpA, v úpadku
proti
Mediterranea di Navigazione SpA**

[žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Tribunale Ordinario di Venezia (soud prvního stupně v Benátkách, Itálie)]

„Řízení o předběžné otázce — Justiční spolupráce v občanských věcech — Úpadkové řízení — Úkony poškozující všechny věřitele — Okolnosti, za nichž může být napaden úkon — Nařízení (ES) č. 593/2008 (Řím I) — Volba práva rozhodného pro smluvní závazkové vztahy — Volba práva za okolností uvedených v čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I“

I. Úvod

1. Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce v této věci poskytuje Soudnímu dvoru možnost rozvinout svou judikaturu týkající se vlivu zahájení úpadkového řízení na napadnutelnost právních úkonů, které poškozují všechny věřitele. V unijním právu je tato otázka upravena článkem 13 nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 ze dne 29. května 2000 o úpadkovém řízení². Tato problematika – což prokazuje tato žádost o rozhodnutí o předběžné otázce – nadále vzbuzuje mnoho pochybností, ačkoli byla v poslední době předmětem celé řady rozhodnutí Soudního dvora³. Kromě toho budou mít odpovědi Soudního dvora jistě vliv na budoucí praktické použití nového nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/848 ze dne 20. května 2015 o insolvenčním řízení⁴, jehož článek 16 v nezměněné podobě upravuje právo použitelné na právní úkony, které poškozují všechny věřitele.

2. Soudní dvůr bude mít zároveň příležitost osvětlit otázky, které mají širší význam nejen v kontextu mezinárodních úpadkových řízení, ale týkají se i obecných otázek mezinárodního práva soukromého. Zprvce bude nutné vysvětlit pojem „v případě kolize právních řádů“, jímž je určena věcná působnost nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I)⁵. Zadruhé řízení o předběžné otázce umožní objasnit účinek volby práva v čistě vnitrostátních situacích, tedy těch, které nevykazují spojení s právem různých států.

1 — Původní jazyk: polština.

2 — Úř. věst. 2000, L 160, s. 1; Zvl. vyd. 19/01, s. 191, dále jen „nařízení č. 1346/2000“.

3 — Viz rozsudky ze dne 16. dubna 2015, Lutz (C-557/13, EU:C:2015:227), a ze dne 15. října 2015, Nike European Operations Netherlands (C-310/14, EU:C:2015:690).

4 — Nařízení č. 1346/2000 bylo zrušeno na základě článku 91 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/848 ze dne 20. května 2015 o insolvenčním řízení (Úř. věst. 2015, L 141, s. 19), který se až na několik málo výjimek použije na řízení zahájená po 26. červnu 2017.

5 — Úř. věst. 2008, L 177, s. 6, dále jen „nařízení Řím I“.

II. Právní rámec

A. Unijní právo

3. Ustanovení čl. 4 odst. 2 písm. m) nařízení č. 1346/2000 zní:

„2. Právo státu, který řízení zahájil, určuje podmínky pro zahájení tohoto řízení, jeho vedení a skončení. Určuje zejména,

[...]

m) pravidla týkající se neplatnosti, odporovatelnosti nebo neúčinnosti právních úkonů poškozujících všechny věřitele.“

4. Článek 13 téhož nařízení stanoví:

„Ustanovení čl. 4 odst. 2 písm. m) se nepoužije, pokud osoba, která má prospěch z úkonu, který poškozuje všechny věřitele, prokáže, že:

— je pro tento úkon rozhodné právo jiného členského státu než státu, který zahájil řízení, a

— toto právo neumožňuje žádným způsobem napadnout v daném případě dotyčný úkon.“

5. Článek 1 nařízení Řím I, nadepsaný „Věcná působnost“, ve svém odst. 1 stanoví:

„Toto nařízení se vztahuje na smluvní závazkové vztahy podle občanského a obchodního práva v případě kolize právních řádů.

[...]“

6. Naproti tomu čl. 3 nařízení Řím I, nadepsaný „Volba práva“, v odst. 1 a 3 stanoví:

„1. Smlouva se řídí právem, které si strany zvolí. Volba musí být vyjádřena výslovně nebo jasně vyplývat z ustanovení smlouvy nebo okolností případu. Strany si mohou zvolit právo rozhodné pro celou smlouvu nebo pouze pro její část.

[...]

3. V případě, že všechny ostatní prvky pro situaci významné se v okamžiku volby nacházejí v jiné zemi než v zemi, jejíž právo bylo zvoleno, není volbou práva, kterou strany učinily, dotčeno použití ustanovení práva této jiné země, od nichž se nelze smluvně odchýlit.“

B. Italské právo

7. Relevantní ustanovení italského práva, čl. 67 odst. 2 legge fallimentare (insolvenční zákon), stanoví:

„Pokud správce prokáže, že druhá strana věděla o platební neschopnosti dlužníka, jsou neúčinné platby splatných a vymahatelných dluhů, úplatné úkony a úkony zakládající – i u třetích osob – přednostní uspokojení pohledávek, pokud k nim došlo během šesti měsíců před prohlášením úpadku.“

8. Článek 167 codice di procedura civile (italský občanský soudní řád) stanoví:

„V žalobní odpovědi musí žalovaný předložit všechna tvrzení, zaujmout stanovisko k okolnostem vyličeným žalobcem, uvést své osobní údaje a daňové identifikační číslo, důkazy, o něž se hodlá opírat, jakož i dokumenty, které přiloží ke spisu, a formulovat svá návrhová žádání.

Pod hrozbou prekluze musí žalovaný předložit protinávrhy, jakož i procesní a skutkové námitky, pokud je soud nebere v úvahu z úřední povinnosti.“

C. Právo Spojeného království

9. Článek 239 odst. 2 a 3 Insolvency Act 1986 (insolvenční zákon z roku 1986), použitelného v Anglii a Walesu, zní:

„2. Pokud společnost v relevantním období [definovaném ustanoveními insolvenčního zákona] poskytla jiné osobě výhodu, může se insolvenční správce soudně domáhat uplatnění opatření stanovených v tomto článku.

3. V souladu s následujícími ustanoveními soud, u kterého řízení probíhá, nařídí opatření, které považuje za vhodné k obnovení situace, která by nastala, kdyby společnost neposkytla tuto výhodu.“

III. Původní řízení

10. Vinyls Italia SpA (dále jen „Vinyls Italia“), společnost založená podle italského práva se sídlem v Benátkách (Itálie), se zabývá činností v odvětví chemie.

11. Za účelem přepravy chemických látek uzavřela společnost Vinyls Italia dne 11. března 2008 s italskou společností Mediterranea di Navigazione SpA (dále jen „Mediterranea“) se sídlem v Ravenně (Itálie) smlouvu o nájmu námořního plavidla plujícího pod italskou vlajkou.

12. V rámci plnění této smlouvy poskytla společnost Vinyls Italia společnosti Mediterranea dvě platby v celkové výši 447 740,27 eura, a to 17, respektive 9 dní po smluvně sjednaných termínech splatnosti, stanovených na 24. února 2009 a 24. března 2009.

13. Několik měsíců po těchto platbách byla na společnost Vinyls Italia uvalena nucená správa, která nakonec vyústila v prohlášení úpadku.

14. Následně podala společnost Vinyls Italia na základě čl. 67 odst. 2 italského insolvenčního zákona žalobu proti společnosti Mediterranea znějící na prohlášení neplatnosti plateb poskytnutých žalované a domáhala se vrácení částky 447 740,27 eura spolu s úroky. Žalobkyně tvrdila, že v okamžiku těchto plateb byla ve světle veřejně dostupných informací všeobecně známa její platební neschopnost.

15. Společnost Mediterranea namítala použití článku 13 nařízení č. 1346/2000 z důvodu, že k platbám došlo za účelem splnění smlouvy o nájmu plavidla, která se podle volby smluvních stran řídí anglickým právem. Anglické právo, kterým se řídí posouzení smluvních práv a povinností (dále jen *lex contractus* nebo „smluvní statut“)⁶, neumožňuje – podle tvrzení společnosti Mediterranea – zpochybnění plateb, které jí byly poskytnuty. K prokázání tohoto tvrzení společnost Mediterranea předložila dokument sepsaný anglickým advokátem, v němž se uvádí, že podle anglického práva nemohou být platby poskytnuté společností Vinyls Italia napadeny.

16. Předkládající soud poukazuje na to, že relevantní ustanovení italského práva, která umožňují napadení poskytnutých plateb, mohou být v projednávaném případě nepoužitelná, pokud se společnost Mediterranea může účinně dovolávat výjimky upravené v článku 13 nařízení č. 1346/2000.

17. Článek 4 odst. 2 písm. m) tohoto nařízení totiž stanoví, že pravidla týkající se neplatnosti, odporovatelnosti a neúčinnosti právních aktů poškozujících všechny věřitele se řídí právem použitelným na úpadkové řízení (dále jen *lex fori concursus*). Článek 13 tohoto nařízení však umožňuje upustit od použití *lex fori concursus*, pokud účastník řízení prokáže, že právem rozhodným pro dotýčný úkon je právo jiného státu, než je stát, v němž bylo zahájeno řízení, a že tento právní úkon nemůže být v žádném případě napaden podle tohoto práva.

18. Tribunale Ordinario di Venezia (soud prvního stupně v Benátkách, Itálie) poukazuje na to, že společnost Mediterranea namítala použití článku 13 nařízení č. 1346/2000 až po uplynutí lhůty ke vznesení procesních námitek stanovené v italském právu.

19. Předkládající soud kromě toho poukazuje na skutečnost, že anglické právo nevylučuje obecně a abstraktně všechny možnosti napadnout právní úkony učiněné krátce před prohlášením úpadku. Podle názoru předkládajícího soudu vyplývá z dokumentu předloženého společností Mediterranea, že anglické právo připouští možnost napadnout právní úkon, jestliže je tímto úkonem „upřednostněn“ konkrétní věřitel.

20. Předkládající soud má kromě toho pochybnosti o použitelnosti nařízení Řím I, které se podle svého čl. 1 odst. 1 „vztahuje na smluvní závazkové vztahy [...] v případě kolize právních řádů“.

21. Podle Tribunale Ordinario di Venezia (soud prvního stupně v Benátkách) musí být objasněn i vliv volby použitelného práva za okolností uvedených v čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I na možnost smluvní strany účinně se dovolávat článku 13 nařízení č. 1346/2000.

IV. Předběžné otázky a řízení před Soudním dvorem

22. Za těchto podmínek se Tribunale Ordinario di Venezia (soud prvního stupně v Benátkách) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

„1) Zahrnuje důkazní povinnost, kterou má podle článku 13 [nařízení č. 1346/2000] osoba, která měla užitek z úkonu, který poškodil všechny věřitele, a to v souvislosti s návrhem zamítnout odpůřící žalobu proti tomuto úkonu podle ustanovení *lex fori concursus*, povinnost vznést v zákonné lhůtě podle podmínek procesního práva místa řízení procesní námitku v užším slova smyslu s poukazem na ustanovení nařízení o osvobození a prokázat splnění obou podmínek vyžadovaných v témže ustanovení?

nebo

6 — Na tomto místě poznamenávám, že v teorii mezinárodního práva soukromého se často používá obecnější pojem *lex causae* pro účely určení práva použitelného pro posouzení dotýčné otázky. V projednávaném případě však vycházím z toho, že *lex causae* je *lex contractus*, ačkoli je tento pojem širší a nemůže být postaven naroveň právu použitelnému na smluvní závazkový vztah.

Lze použít článek 13 [nařízení č. 1346/2000], jestliže se dotčený účastník domáhá jeho použití v průběhu řízení, a to i po uplynutí lhůty k podání procesních námitek podle procesního práva místa řízení, nebo i z úřední povinnosti, pod podmínkou, že dotčený účastník prokázal, že poškozující úkon podléhá *lex causae* jiného členského státu, jehož právo neumožňuje v daném případě napadnout tento úkon žádným prostředkem?

- 2) Musí být odkaz na pravidlo *lex causae* podle článku 13 [nařízení č. 1346/2000] pro účely prokázání, že „toto právo nepřipouští v daném případě žádný prostředek napadení tohoto právního úkonu“, vykládán v tom smyslu, že dotčený účastník musí prokázat, že v daném případě *lex causae* obecně a abstraktně nestanoví žádný opravný prostředek proti takovému úkonu, jako je poškozující úkon v projednávaném případě – tedy zaplacení smluvního dluhu – nebo v tom smyslu, že dotčený účastník musí prokázat, že pokud *lex causae* připouští napadení úkonu tohoto druhu, nejsou v praxi splněny podmínky – odlišné od podmínek stanovených *lex fori concursus* – aby opravnému prostředku mohlo být v projednávaném případě vyhověno?
- 3) Lze výjimku stanovenou v článku 13 [nařízení č. 1346/2000] – s ohledem na jeho cíl, kterým je ochrana legitimního očekávání, které účastníci vkládají do stability úkonu podle *lex causae* – použít i tehdy, když mají smluvní strany sídlo ve stejném členském státě, jehož právo se tedy podle očekávání stane *lex fori concursus* v případě úpadku jedné z nich, a strany prostřednictvím smluvní doložky o volbě práva jiného smluvního státu svěří zrušení úkonů provádějících dotčenou smlouvu použití kogentních pravidel *lex fori concursus* stanovených na ochranu zásady rovnosti věřitelů, k újmě všech věřitelů v případě úpadku?
- 4) Musí být čl. 1 odst. 1 [nařízení č. 593/2008] vykládán v tom smyslu, že „případy kolize právních řádů“ pro účely použití nařízení zahrnují i případ smlouvy o pronájmu námořního plavidla uzavřené v členském státě společnostmi se sídlem v tomtéž členském státě, s doložkou stanovící, že se použije právo jiného členského státu?
- 5) V případě kladné odpovědi na čtvrtou otázku: musí být čl. 3 odst. 3 [nařízení č. 593/2008] ve spojení s článkem 13 [nařízení č. 1346/2000] vykládán v tom smyslu, že rozhodnutím stran podrobit smlouvu právu jiného členského státu, než je členský stát, ve kterém jsou soustředěny „všechny ostatní prvky významné pro situaci“, není dotčeno použití kogentních předpisů práva tohoto členského státu použitelných jako *lex fori concursus* na možnost napadnout úkony učiněné před tím, než došlo k úpadku, k újmě všech věřitelů, přičemž tak má přednost před výjimkou stanovenou v článku 13 nařízení č. 1346/2000?“

23. Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce došla kanceláři Soudního dvora dne 29. ledna 2016.

24. Písemná vyjádření předložili účastníci původního řízení, italská a řecká vláda, jakož i Evropská komise. Účastníci původního řízení, italská vláda a Komise se zúčastnili jednání konaného dne 1. prosince 2016.

V. Analýza

A. K první předběžné otázce

25. První otázka byla předkládajícím soudem formulována ve dvou variantách, které jsou navzájem v alternativním vztahu.

26. První varianta otázky může naznačovat, že podstatou otázky předkládajícího soudu je, zda osoba, která má prospěch z úkonu poškozujícího všechny věřitele, musí vznést pro účely použití článku 13 nařízení č. 1346/2000 námitku v tomto smyslu a zda se musí dovolávat tohoto ustanovení. Tato otázka však spočívá na předpokladu, že tato osoba skutečně navrhne použití článku 13 nařízení č. 1346/2000. V tomto smyslu je podle mého názoru třeba chápat formulaci „která se dovolává ustanovení nařízení o osvobození“.

27. Podstatou otázky předkládajícího soudu je, zda se osoba, která má prospěch z úkonu poškozujícího všechny věřitele, musí za účelem zabránění tomu, aby byl tento úkon napaden podle ustanovení *lex fori concursus*, v rámci lhůt stanovených v procesním řádu státu, jehož soudy jsou příslušné k přezkumu věci, odvolat na článek 13 nařízení č. 1346/2000.

28. Druhá varianta se naopak týká dvou okruhů problémů. První z nich souvisí s otázkou, zda se účastník řízení může dovolávat použití článku 13 nařízení č. 1346/2000 bez ohledu na časová omezení, která stanoví *lex fori processualis*. První varianta a první okruh problému druhé varianty se tedy týkají téže otázky.

29. Druhý z těchto okruhů problémů se týká použití článku 13 tohoto nařízení z úřední povinnosti.

30. Je-li soud z úřední povinnosti povinen použít článek 13 nařízení č. 1346/2000, znamenalo by to, že již není nutné rozhodnout o otázce, zda se účastník řízení musí dovolávat těchto ustanovení během lhůt stanovených v procesním právu státu soudu příslušného k zahájení řízení. Proto se budu – na rozdíl od pořadí navrhaného předkládajícím soudem v této části žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce – nejprve zabývat otázkou použití článku 13 nařízení č. 1346/2000 z úřední povinnosti.

31. Teprve v případě, že bude konstatováno, že unijní právo neukládá vnitrostátnímu soudu jednat z úřední povinnosti, bude třeba zkoumat, zda se zúčastněná osoba musí dovolávat článku 13 nařízení č. 1346/2000 v rámci lhůt stanovených v procesním právu státu soudu, který zahájil řízení.

32. Za účelem poskytnutí užitečné odpovědi na první předběžnou otázku předkládajícího soudu je tudíž třeba určit, zda unijní právo ukládá vnitrostátnímu soudu povinnost použít článek 13 nařízení č. 1346/2000 z úřední povinnosti, a tím zamezit napadení úkonů poškozujících všechny věřitele na základě *lex fori concursus*, pokud účastník řízení prokázal splnění podmínek pro použití tohoto ustanovení.

33. V případě záporné odpovědi musí být v rámci dalšího kroku zváženo, zda procesní právo státu soudu, před kterým řízení probíhá, upravuje, zda a jakým způsobem se zúčastněná osoba – při prokázání splnění podmínek článku 13 nařízení č. 1346/2000 – musí dovolávat tohoto ustanovení, aby zabránila napadení dotčeného úkonu podle *lex fori concursus*.

1. Úvodní úvahy k výjimce v článku 13 nařízení č. 1346/2000

34. Podle čl. 4 odst. 1 nařízení č. 1346/2000 je právem rozhodným pro úpadkové řízení a jeho účinky právo členského státu, na jehož území bylo úpadkové řízení zahájeno (*lex fori concursus*). Toto právo upravuje všechny podmínky týkající se zahájení úpadkového řízení, jeho vedení a skončení. Podle čl. 4 odst. 2 písm. m) toto právo určuje mimo jiné pravidla týkající se neplatnosti, zrušení nebo neúčinnosti právních úkonů poškozujících všechny věřitele.

35. Zásada upravená v článku 4 nařízení č. 1346/2000 má však omezení vyžadovaná – jak uvádí 24. bod odůvodnění tohoto nařízení – ochranou legitimního očekávání a právní jistoty. Za tímto účelem stanoví nařízení v člácích 5 až 15 výjimky umožňující upustit od použití práva státu zahájení řízení.

36. Nařízení č. 1346/2000, které se zásadně přiklání k jednotnosti *lex fori concursus*, spočívá na zásadě „omezené univerzality“. To znamená, že veškeré otázky týkající se úpadkového řízení se až na několik málo výjimek řídí *lex fori concursus*.

37. Mimořádnou roli mezi těmito výjimkami hraje článek 13 nařízení č. 1346/2000, který stanoví, že se na otázky uvedené v čl. 4 odst. 2 písm. m) za určitých podmínek nepoužije právo státu, který zahájil řízení, tedy na otázky neplatnosti, zrušení nebo neúčinnosti právních úkonů poškozujících všechny věřitele. Toto ustanovení obsahuje zvláštní výjimku, která umožňuje upustit od použití *lex fori concursus*, pokud toto právo připouští napadení právních úkonů vůči budoucímu insolvenčnímu dlužníkovi. Osoba, která měla prospěch z tohoto úkonu, musí nicméně prokázat, že se tento právní úkon řídí právem jiného členského státu, než je stát, kde bylo zahájeno řízení, a že tento úkon nelze napadnout podle tohoto práva.

38. Článek 13 nařízení č. 1346/2000 slouží ochraně legitimního očekávání hospodářského subjektu, který měl prospěch z úkonu poškozujícího všechny věřitele. Toto ustanovení se zřejmě zakládá na předpokladu, že tato osoba může důvěřovat ve stabilitu takového úkonu ve světle práva, kterým se tento úkon řídí, a není odkázána na využití *lex fori concursus* po zahájení úpadkového řízení.

2. K povinnosti použít článek 13 nařízení č. 1346/2000 z úřední povinnosti

39. Pro účely odpovědi na první předběžnou otázku je třeba objasnit, zda je vnitrostátní soud – vzhledem k okolnosti, že účastník řízení prokázal splnění obou podmínek článku 13 nařízení č. 1346/2000 – povinen použít toto ustanovení z úřední povinnosti a upustit od použití práva státu zahájení úpadkového řízení (*lex fori concursus*) v rozsahu, v němž umožňuje napadnout úkon poškozující všechny věřitele.

40. Důvodem těchto pochybností předkládajícího soudu může být znění článku 13 nařízení č. 1346/2000, podle něhož účastník řízení na jedné straně musí „prokázat“ splnění obou podmínek uvedených v tomto ustanovení, na druhé straně se na toto prokázání „nevztahuje“ čl. 4 odst. 2 písm. m). Kategorická formulace, kterou zákonodárce používá, může vést k závěru, že soud je povinen konat z úřední povinnosti, pokud zúčastněná osoba předloží důkazy, které umožní konstatovat, že jsou splněny obě podmínky uvedené v článku 13 tohoto nařízení.

41. Nedomnívám se však, že je toto stanovisko odůvodněné.

42. Pro výklad nařízení č. 1346/2000 je velmi užitečná zpráva M. Virgós a E. Schmita⁷; tato zpráva se sice týká úmluvy o úpadkovém řízení, avšak přesto je považována za cenný nástroj k výkladu ustanovení tohoto nařízení⁸.

43. Ve výše uvedené zprávě bylo poukázáno na skutečnost, že mechanismus zavedený v ustanovení této úmluvy, který sloužil jako předloha článku 13 nařízení č. 1346/2000, se zakládá na zásadě „veta“. Autoři zprávy zastávali stanovisko, že nestačí, aby účastník řízení pouze chtěl, aby se nepoužilo právo státu zahájení úpadkového řízení, ale musí se ho rovněž „dovolávat“ („Article 13 represents a defence against the application of the law of the State of the opening, which must be pursued by the interested party, who must claim it“ – § 136).

7 — Zpráva M. Virgós a E. Schmita týkající se úmluvy o úpadkovém řízení byla zveřejněna v G. Moss, I. F. Fletcher, S. Isaacs, *The EC Regulation on Insolvency proceedings. A Commentary and Annotated Guide*, 2. vydání, Oxford, Oxford University Press 2009, s. 381 a násl. (dále jen „zpráva Virgós/Schmit“).

8 — V tomto smyslu viz stanovisko generálního advokáta F. G. Jacobse ve věci Eurofood IFSC (C-341/04, EU:C:2005:579, bod 2). Viz rovněž moje stanoviska ve věci Lutz, (C-557/13, EU:C:2014:2404, bod 48), a ve věci SCI Senior Home (C-195/15, EU:C:2016:369, body 41, 42 a 44).

44. V tomto smyslu se vyjádřil i Soudní dvůr v rozsudku Nike European Operation Netherlands a poukázal na to, že důkazní břemeno splnění podmínek článku 13 nařízení č. 1346/2000 nese účastník řízení, který se „dovolává tohoto ustanovení“⁹.

45. Podle mého názoru závisí podle unijního práva použití výjimky uvedené v článku 13 nařízení č. 1346/2000 na tom, zda účastník řízení, který měl prospěch z úkonu poškozujícího všechny věřitele, hrál v řízení aktivní roli.

46. Poznámávám rovněž, že tato část předběžné otázky se zakládá na předpokladu, že účastník řízení prokázal splnění podmínek článku 13 nařízení č. 1346/2000, avšak nedovolával se použití tohoto ustanovení.

47. Mám pochybnosti o tom, zda lze od sebe jasně odlišit tyto dva aspekty procesní aktivity účastníka řízení, spočívající v tom, že na jedné straně budou předloženy důkazy okolností relevantních pro článek 13 nařízení č. 1346/2000 a na straně druhé bude navrženo použití výjimky vymezené tímto ustanovením.

48. Tyto otázky jsou spolu úzce spojeny. Pokud účastník řízení předloží v průběhu řízení důkazy, činí to proto, aby dosáhl určitého procesního účinku. Na tomto místě se nechci zabývat detaily různých řešení v procesním právu jednotlivých členských států. Mám však za to, že důkaz provedený na návrh účastníka řízení má sloužit ke konstatování okolnosti, která je podstatná pro rozhodnutí sporu. Nejsem tedy přesvědčen o tom, že je možné na návrh účastníka řízení provést důkazy za účelem zjištění, že podmínky článku 13 nařízení č. 1346/2000 jsou splněny, a zároveň tvrdit, že účastník řízení se nedomáhá použití tohoto ustanovení.

49. Každopádně je věcí vnitrostátního soudu zkoumat, zda podle ustanovení procesního práva dotčeného členského státu účastník řízení, který předloží důkazy o splnění podmínek článku 13 nařízení č. 1346/2000, žádá zároveň o použití tohoto ustanovení.

3. K ustanovením týkajícím se způsobu namítání výjimky uvedené v článku 13 nařízení č. 1346/2000

50. Jak jsem již konstatoval výše, váže nařízení č. 1346/2000 použití výjimky v článku 13 na aktivitu osoby, která měla prospěch z úkonu poškozujícího všechny věřitele. Nařízení však neupravuje způsob, jakým se má účastník řízení tohoto ustanovení dovolávat. Neobsahuje ani úpravu týkající se lhůt, v jejichž rámci je třeba domáhat se použití článku 13 tohoto nařízení.

51. Z informací poskytnutých předkládajícím soudem v žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce vyplývá, že podle italského práva pro účely použití článku 13 nařízení č. 1346/2000 musí být odpovídající procesní námitka vznesena během určité lhůty.

52. Podstatou první předběžné otázky vnitrostátního soudu – v rozsahu, v němž se netýká použití článku 13 nařízení č. 1346/2000 z úřední povinnosti – tedy je, zda je členský stát oprávněn určit, jakým způsobem je třeba se dovolávat článku 13 nařízení č. 1346/2000, aby bylo možné zabránit napadení úkonu poškozujícího všechny věřitele podle ustanovení *lex fori concursus*.

⁹ — Rozsudek ze dne 15. října 2015, Nike European Operations Netherlands (C-310/14, EU:C:2015:690, bod 26).

a) Výjimka stanovená v článku 13 nařízení č. 1346/2000 a její vztah k procesní autonomii členských států

53. Ve věci Nike European Operations Netherlands měl Soudní dvůr za to, že článek 13 nařízení č. 1346/2000 neobsahuje žádná ustanovení o pravidlech pro provádění důkazů, důkazech přípustných před příslušným vnitrostátním soudem nebo zásadách, kterými se řídí hodnocení důkazní síly důkazů, jež byly tomuto soudu předloženy, ze strany tohoto soudu. Je na členských státech, aby na základě zásady procesní autonomie taková pravidla stanovily. Tato pravidla však nesmějí být méně příznivá než pravidla upravující podobné situace podléhající vnitrostátnímu právu (zásada rovnocennosti) a nesmějí v praxi znemožňovat nebo nadměrně ztěžovat výkon práv přiznaných unijním právem (zásada efektivity)¹⁰.

54. Chtěl bych zdůraznit, že i když se pozornost Soudního dvora ve věci Nike European Operations Netherlands zaměřovala především na právní úpravu týkající se průběhu dokazovacího řízení, je na členských státech, aby vzhledem k absenci odpovídající úpravy v nařízení č. 1346/2000 upravily v rámci procesní autonomie souhrn procesně právních otázek týkajících se použití článku 13 tohoto nařízení.

55. Jak jsem již předeslal v bodě 48 tohoto stanoviska, jsou tyto dvě formy procesní činnosti (návrh důkazu s cílem prokázat splnění podmínek článku 13 nařízení č. 1346/2000 a odvolání se na toto ustanovení) úzce spojeny. Musejí proto podléhat úpravě téhož právního systému.

56. K doplnění výše uvedených úvah poznamenávám, že procesní právo státu, v němž probíhá dotčená věc, může stanovit lhůty pro předložení důkazů. Nařízení č. 1346/2000 neupravuje lhůty k podání námítky, o něž jde v řízení o předběžné otázce, ani lhůty, během nichž je účastník řízení povinen předložit všechny návrhy důkazů. Shromažďování důkazních materiálů je natolik úzce spjato se zajištěním řádného průběhu soudního řízení, že nemůže být odděleno od souhrnu procesních pravidel platných v dotčeném státě. Lhůty se proto musejí řídit procesním právem státu, jehož soudy jsou příslušné pro rozhodování sporu (*lex fori processualis*).

57. Po uplynutí lhůty pro předložení důkazů pozbývá účastník řízení možnosti prokázat podmínky článku 13 tohoto nařízení a nemůže se tak již dovolávat ochrany zaručené tímto ustanovením. Podobnou funkci, přinejmenším ve vztahu ke zde uvedeným otázkám, plní pravidla stanovící lhůty k podání procesních námítek, kterých se týká tato žádost o rozhodnutí o předběžné otázce. Nemám tudíž pochybnosti o tom, že problematika lhůt k podání procesních námítek se rovněž musí řídit právem státu, jehož soudy jsou příslušné k rozhodnutí sporu.

b) Ustanovení o lhůtě k podání procesních námítek spadající pod *lex fori processualis*

58. Kromě toho mám za to, že je třeba oddělit oblasti působnosti *lex fori processualis* a *lex causae* za účelem objasnění, které právo v projednávaném případě rozhoduje o tom, jak musí zúčastněná strana žádat o uplatnění výjimky uvedené v článku 13 nařízení č. 1346/2000.

59. Ve světle článku 13 nařízení č. 1346/2000 se může osoba, která měla prospěch z úkonu, který poškozuje všechny věřitele, dovolávat práva použitelného na tento úkon, ale jen potud, pokud mohla očekávat, že se použijí ustanovení tohoto práva a určují její práva a povinnosti mimo úpadkové řízení. Právo použitelné podle norem nařízení Řím I na smluvní závazkový vztah upravuje mimo jiné podle jeho čl. 12 odst. 1 písm. d) „promlčení a zánik práv v důsledku uplynutí doby“, avšak pouze v kontextu „různých způsobů zániku závazku“. Neupravuje lhůty pro podání procesních námítek. Dokonce i v případě, že určitý procesní úkon (například vznesení námítky) má hmotněprávní důsledky, rozhoduje o způsobu uplatňování těchto práv nadále – podle zásady *lex fori processualis* –

10 — Rozsudek ze dne 15. října 2015, Nike European Operations Netherlands (C-310/14, EU:C:2015:690, body 27 a 28).

procesní právo státu, v němž má sídlo soud rozhodující ve věci. To je nepřímě potvrzeno článkem 18 odst. 2 nařízení Řím I, který stanoví, že právní úkon může být prokázán jakýmkoli důkazním prostředkem přípustným podle práva země, v níž má soud sídlo, nebo některého z právních řádů, podle kterého je právní úkon formálně platný (článek 11), za předpokladu, že soud může tento důkaz provést.

60. Ustanovení, která časově omezují možnost dovolávat se článku 13 nařízení č. 1346/2000, se kromě toho netýkají neplatnosti, odporovatelnosti nebo neúčinnosti právních úkonů poškozujících všechny věřitele, o kterých se zmiňuje čl. 4 odst. 2 písm. m) tohoto nařízení. Tato ustanovení nejsou součástí režimu zneplatňování úkonů a do oblasti působnosti *lex causae* spadají pouze taková právní pravidla, na což jsem již poukázal ve svém stanovisku ve věci Lutz¹¹. Netýkají se opravných prostředků sloužících napadení právních úkonů.

61. Ve světle této analýzy nemám pochybnosti o tom, že členské státy mohou na základě zásady procesní autonomie určit, jak se má účastník řízení dovolávat článku 13 nařízení č. 1346/2000, aby zabránil napadení právního úkonu poškozujícího všechny věřitele.

62. Vnitrostátním soudům přísluší zkoumat, zda procesní ustanovení, které stanoví lhůty pro podání procesních námitek, je slučitelné se zásadou rovnocennosti a zásadou efektivity. Žádný z údajů v žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce však nepoukazuje na porušení těchto zásad.

63. Na základě výše uvedeného navrhuji Soudnímu dvoru, aby na první předběžnou otázku odpověděl takto:

K použití výjimky upravené v článku 13 nařízení č. 1346/2000 je zapotřebí aktivní účasti účastníka řízení, který měl prospěch z úkonu poškozujícího všechny věřitele.

Podle zásady procesní autonomie členských států však procesní právo státu, který projednává dotýcnou věc, určuje, jak se účastník řízení – prokázáním splnění podmínek článku 13 nařízení – musí dovolávat tohoto ustanovení, aby na základě *lex fori concursus* zabránil napadení právního úkonu poškozujícího všechny věřitele.

B. Ke druhé předběžné otázce

64. Podstatou druhé předběžné otázky předkládajícího soudu je, zda ke splnění podmínek článku 13 druhé odrážky nařízení č. 1346/2000 musí být prokázáno, že právní úkon nelze napadnout obecně a abstraktně, či zda je nutný důkaz, že právní úkon, ačkoli je v podstatě napadnutelný, nemůže být při zohlednění veškerých okolností projednávaného případu účinně napaden.

65. V rámci odpovědi na takto formulovanou otázku je třeba připomenout, že článek 13 nařízení č. 1346/2000 umožňuje upustit od použití práva státu zahájení řízení, kterému podléhá tento úkon, pokud „toto právo neumožňuje žádným způsobem napadnout v daném případě dotýcný úkon“.

66. Pro odpověď na druhou otázku je klíčový výklad slov „v daném případě“.

67. Autoři výše uvedené zprávy Virgós/Schmit zastávají stanovisko, že výraz „v daném případě“ („in the relevant case“) znamená, že právní úkon nelze v konkrétním případě napadnout žádným opravným prostředkem. Proto nestačí konstatovat, že nemůže být napaden abstraktně podle ustanovení *lex causae* (§ 137).

11 — Viz mé stanovisko ve věci Lutz (C-557/13, EU:C:2014:2404, bod 78).

68. Při přenesení těchto úvah na unijní právo musí být zdůrazněno, že výraz „v daném případě“ se vyskytuje v italském („nella fattispecie“) i anglickém („in the relevant case“) znění nařízení č. 1346/2000. V judikatuře Soudního dvora však již bylo poukázáno na to, že jednotlivá znění nařízení v tomto ohledu vykazují určité rozdíly a že článek 13 nařízení neobsahuje vždy výraz „v daném případě“ nebo podobný výraz¹². Vzhledem k existujícím rozdílům mezi jednotlivými jazykovými verzemi vyžaduje nezbytnost jednotného výkladu ustanovení unijního práva v případě rozdílů tohoto ustanovení, aby bylo dotčené ustanovení vykládáno v závislosti na kontextu a účelu právní úpravy, jejíž je součástí¹³.

69. Na základě těchto výkladových zásad Soudní dvůr v rozsudku Nike European Operations Netherlands objasnil, že použití článku 13 nařízení č. 1346/2000 podléhá podmínce, že dotyčný úkon nelze „s přihlédnutím ke všem okolnostem případu“ napadnout na základě *lex causae*¹⁴.

70. Pro doplnění připomínám, že výjimka v článku 13 nařízení č. 1346/2000 slouží účelu ochrany legitimního očekávání existence právního úkonu.

71. Toto ustanovení se zakládá na předpokladu, že osoba, která měla prospěch z úkonu poškozujícího všechny věřitele, se může spolehnout na právo platné pro tento právní úkon v rozsahu, v němž toto právo rozhoduje o přípustnosti a podmínkách napadení tohoto úkonu. V již uvedeném stanovisku ve věci Lutz jsem poukázal na to, že běh času patří k okolnostem, které mohou mít vliv na možnosti napadení podle *lex causae*¹⁵. Možnost napadení dotyčného úkonu někdy zaniká již uplynutím určitých lhůt. Osoba, která měla prospěch z tohoto úkonu, může tím spíše spoléhat na jeho existenci. Článek 13 nařízení č. 1346/2000 chrání podle mého názoru i očekávání účinnosti právního úkonu vycházejícího z takových okolností.

72. Zkoumat potenciální napadnutelnost dotyčného úkonu nezávisle na okolnostech daného případu by naproti tomu nesloužilo ochraně legitimních očekávání. Mimo úpadkové řízení by totiž účastník řízení musel počítat s tím, že se tyto okolnosti mohou projevit na možnosti napadení úkonu, kdežto po zahájení řízení se k nim nepřihlíží.

73. Nutnost prokázat, že právo, které se na dotyčný úkon použije, jej neumožňuje nijak napadnout, se týká – kromě ustanovení insolvenčního práva *lex causae* – i všech ostatních obecných ustanovení a zásad tohoto práva¹⁶. V jednotlivých právních systémech nacházíme různé a četné nástroje týkající se relativní nebo absolutní neplatnosti právních úkonů. Lze připustit, že je přinejmenším teoreticky možné napadnout většinu právních úkonů poškozujících věřitele. Vystává tudíž otázka, zda nutnost prokázat obecně a abstraktně, že právní úkon nelze nijak napadnout, by účastníka řízení příliš nezatěžovala a neupírala mu možnost účinně se dovolávat výjimek uvedené v článku 13 nařízení č. 1346/2000.

12 — Například v estonské jazykové verzi čl. 13 druhé odrážky nařízení („kõnealuse seaduse alusel ei ole võimalik tema tegevust mingil viisil vaidlustada“) chybí výrazný odkaz na okolnosti daného případu. Přitom je nutno podotknout, že podmínky čl. 13 druhé odrážky nařízení č. 1346/2000 byly převzaty v prakticky nezměněném obsahu do čl. 16 písm. b) nového insolvenčního nařízení 2015/848. Nadále platí nutnost konkrétně prokázat, že právní úkon nelze napadnout. Potvrzují to různé jazykové verze nařízení 2015/848, v nichž je vyžadován důkaz, který zohledňuje okolnosti daného případu. V anglické jazykové verzi je tak uvedeno „in the relevant case“, ve francouzské jazykové verzi – „en l'espèce“. Pouze drobná změna byla provedena v německé jazykové verzi, v níž byl obrat „in diesem Fall“ nahrazen výrazem „im vorliegenden Fall“. Polská jazyková verze nařízení 2015/848 již nevyžaduje důkaz, že právní úkon nelze „v daném případě“ napadnout, namísto toho byl použit výraz podobného významu „v dotyčné záležitosti“.

13 — Rozsudek ze dne 15. října 2015, Nike European Operations Netherlands (C-310/14, EU:C:2015:690, bod 17).

14 — Rozsudek ze dne 15. října 2015, Nike European Operations Netherlands (C-310/14, EU:C:2015:690, bod 22).

15 — V tomto smyslu viz již mé stanovisko ve věci Lutz (C-557/13, EU:C:2014:2404, bod 73).

16 — Rozsudek ze dne 15. října 2015, Nike European Operations Netherlands (C-310/14, EU:C:2015:690, bod 39).

74. V návaznosti na výše uvedené úvahu navrhuji Soudnímu dvoru, aby na druhou předběžnou otázku odpověděl následovně:

Pro účely účinného dovolání se výjimky stanovené v článku 13 nařízení č. 1346/2000 postačí, že osoba, která měla prospěch z úkonu poškozujícího všechny věřitele, prokáže, že – pokud *lex causae* připouští napadení tohoto druhu úkonů – úkon, ačkoli je v zásadě napadnutelný, nelze podle *lex causae* při zohlednění veškerých okolností daného případu nijak účinně napadnout.

C. Ke čtvrté předběžné otázce

75. S ohledem na okolnost, že třetí a pátá předběžná otázka se týkají účinků volby práva podle čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I, je třeba se dále nejprve zabývat čtvrtou předběžnou otázkou, jejímž cílem je objasnit, zda se vůbec toto nařízení v projednávaném případě použije.

76. Podstatou čtvrté předběžné otázky vnitrostátního soudu je poskytnout objasnění stran určení oblasti působnosti nařízení Řím I. Soud tedy vychází z toho, že v projednávaném řízení se nařízení použije *ratione temporis*. Této otázce musí být podle mého názoru věnováno několik úvodních úvah.

1. Časová působnost nařízení Řím I

77. Časovou působnost nařízení Řím I upravuje jeho článek 28, podle kterého se nařízení „použije na smlouvy uzavřené po 17. prosinci 2009“.

78. Platby, kterých se týká věc v původním řízení, však byly poskytnuty v rámci plnění smlouvy uzavřené dne 11. března 2008, jejíž doba platnosti – na což poukazuje společnost Mediterranea ve svém písemném vyjádření – byla následně prodloužena dodatkem ze dne 9. prosince 2009. Z toho vyplývá, že nařízení Řím I se v projednávaném případě nepoužije. Obě dotčené události totiž nastaly před 17. prosincem 2009.

79. Na tomto názoru nemění nic ani okolnost, že původní řízení se týká plnění, které bylo poskytnuto až několik měsíců po uzavření smlouvy. Závazky byly totiž splněny ještě před 17. prosincem 2009, a sice 17, respektive 9 dní po splatnosti, která nastala dne 24. února 2009, respektive 24. března 2009.

80. Kromě toho jsem přesvědčen o tom, že nařízení Řím I by se nepoužilo ani tehdy, kdyby bylo plněno dne 17. prosince 2009 nebo později.

81. O použitelnosti nařízení totiž rozhoduje okamžik uzavření smlouvy, a nikoli okamžik poskytnutí smluvního plnění. Ve své dosavadní judikatuře poukázal Soudní dvůr na to, že unijní normotvůrce vyloučil okamžitou použitelnost nařízení Řím I, v jejímž důsledku by do jeho působnosti spadaly budoucí účinky smluv uzavřených před 17. prosincem 2009¹⁷.

82. Vzhledem k výše uvedeným úvahám jsem dospěl k závěru, že nařízení Řím I se v projednávaném případě nepoužije.

17 — Rozsudek ze dne 18. října 2016, Nikiforidis (C-135/15, EU:C:2016:774, body 33 až 37).

2. Pravomoc Soudního dvora vykládat čl. 1 odst. 1 a čl. 3 odst. 3 Římské úmluvy

83. V případě, že by předkládající soud dospěl k závěru, že nařízení Řím I se v projednávaném případě nepoužije, lze vycházet ze systému kolizních norem Římské úmluvy o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, otevřené k podpisu v Římě dne 19. června 1980¹⁸, která byla nahrazena nařízením Řím I.

84. Římská úmluva nicméně není aktem unijního práva. Podle čl. 1 písm. a) a čl. 2 písm. a) a b) Prvního protokolu k úmluvě sice Soudní dvůr rozhoduje o jejím výkladu, ale pouze na návrh určitých soudů členských států. Prvostupňové soudy k nim nepatří. Z žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce navíc vyplývá, že Tribunale Ordinario di Venezia (soud prvního stupně v Benátkách) ve sporu rozhoduje jako prvostupňový soud.

85. V další části tohoto stanoviska však přesto vysvětlím svůj názor na výklad čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I v kontextu použití článku 13 nařízení č. 1346/2000.

86. Je totiž úlohou vnitrostátního soudu, aby s konečnou platností rozhodl o tom, zda okolnosti projednávané věci umožňují použití nařízení Řím I. Zároveň platí pro otázky předložené vnitrostátním soudem podle ustálené judikatury Soudního dvora domněnka relevance.

87. Výklad unijního práva může být užitečný i pro vnitrostátní soud. Relevantní je soulad úpravy Římské úmluvy a nařízení Řím I, které – pokud jde o členské státy – nahradilo úmluvu.

3. Věcná působnost nařízení Řím I podle čl. 1 odst. 1 tohoto nařízení

88. Podstatou čtvrté předběžné otázky předkládajícího soudu je objasnit, zda smlouva o nájmu námořního plavidla, uzavřená v jednom členském státě mezi společnostmi se sídlem v tomto členském státě a obsahující doložku o volbě práva jiného členského státu, spadá do oblasti věcné působnosti nařízení Řím I.

89. Poznamenávám, že společnost Mediterranea jak v rámci písemného vyjádření, tak i ústně na jednání poukázala i na jiné okolnosti – kromě volby práva – které podle jejího názoru zdůvodňují existenci spojení smlouvy s právem různých států. Zejména se dovolávala možnosti využívat loď mimo italské výsostné vody. Zčásti na tyto okolnosti poukazuje i předkládající soud ve své žádosti, když uvádí, že smlouva byla vyhotovena v angličtině a že obsahuje doložku pověřující rozhodováním sporu LMAA (London Maritime Arbitrators Association).

90. Předkládající soud se však těmito okolnostmi nezabýval, když formuloval třetí, čtvrtou a pátou předběžnou otázku. Ve třetí otázce vyjádřil pouze pochybnosti ohledně použitelnosti článku 13 nařízení č. 1346/2000 na žaloby týkající se smlouvy, jejíž strany mají své sídlo v tomtéž členském státě, avšak smluvně sjednaly platnost práva jiného členského státu. Ve čtvrté a páté otázce doplnil soud tyto okolnosti o údaj, že smlouva byla uzavřena v členském státě, v němž mají obě smluvní strany své sídlo.

91. Pro účely odpovědi na čtvrtou předběžnou otázku, aniž by byl pozměněn její smysl, musí být objasněno, zda smlouva uzavřená v členském státě sídla smluvních stran, ve kterém je dohodnuta platnost práva jiného členského státu, spadá do oblasti působnosti nařízení Řím I.

18 — Úř. věst. 1980, L 266, s. 1, české znění v Úř. věst. 2005, C 169, s. 1 dále jen „Římská úmluva“.

a) Úvodní poznámky

92. Před další analýzou předesílám, že úvahy v příštích několika částech tohoto stanoviska mají vysoce teoretickou a abstraktní povahu. Jako generální advokát však považuji za vhodné vyjádřit se k otázce, která je v teorii mezinárodního práva soukromého dlouho sporná. Jsem si vědom toho, že – jak bude patrné z následujících úvah – připojit se k jednomu z následně uvedených stanovisek neznamena, že na třetí a pátou předběžnou otázkou může být poskytnuta konečná odpověď. V jiných věcech však může mít tato otázka význam pro výklad unijního práva. Mimoto jsem přesvědčen o tom, že podrobnější úvahy umožní Soudnímu dvoru posoudit otázku, která je předmětem tohoto řízení.

93. Čtvrtou otázkou má být objasněno, zda situace, v nichž se podle terminologie kolizního práva neobjevuje „cizí prvek“, a které proto nevykazují žádné spojení s právem různých států, spadají do oblasti působnosti nařízení Řím I.

94. Tato otázka se týká jednoho z nejdéle a nejintenzivněji diskutovaného problému kolizního práva¹⁹. Sjednocení unijního systému kolizních norem neodstranilo v této oblasti všechny pochybnosti.

95. Někteří teoretici zastávají stanovisko, že ustanovení mezinárodního práva soukromého se použijí jen na situace, které vykazují vazbu k právu více než jednoho státu²⁰. Tento názor je někdy doplněn o tvrzení, že nestačí jakékoli spojení s cizím právem. Naopak je vyžadováno, aby z hlediska kolizního práva existovaly důležité okolnosti, které by mohly vést ke kolizi v právních vztazích²¹.

96. Opačný názor se zakládá na přesvědčení, že normy mezinárodního práva soukromého zahrnují všechny právní vztahy, mj. i takové, které mají čistě vnitrostátní povahu²². V posledně uvedeném případě vede dotýčný systém kolizních norem nutně k použití práva státu, kterým se řídí tento vztah jako celek.

b) Role cizího prvku při určení věcné působnosti nařízení Řím I

97. Při stanovení věcné působnosti nařízení Řím I je třeba zaprvé vycházet z jeho čl. 1 odst. 1, podle kterého se toto nařízení vztahuje na smluvní závazkové vztahy podle občanského a obchodního práva v případě kolize právních řádů.

98. Znění čl. 1 odst. 1 nařízení Řím I navazuje na čl. 1 odst. 1 Římské úmluvy, který vymezoval její věcnou působnost. Podle tohoto ustanovení se úmluva použije na závazky ze smluv, které mají vztah k právu různých zemí („les situations comportant un conflit de lois“).

99. Ve zprávě o Římské úmluvě M. Giuliana a P. Lagardea²³ byl význam tohoto ustanovení vysvětlen tak, že úmluva se použije jen na situace, u nichž došlo ke kolizi práv. Jedná se přitom o situace, které mohou obsahovat jeden či více cizích prvků ve vztahu k vnitrostátnímu sociálnímu životu určité země („Il s'agit des situations qui comportent un ou plusieurs éléments d'extranéité par rapport à la vie sociale interne d'un pays“).

19 — Viz P. Lalive, *Tendances et méthodes en droit international privé: cours général, Recueil des cours de l'Académie de la Haye*, svazek 155, 1977, s. 16 až 33; T. M. de Boer, *Facultative Choice of Law. The Procedural Status of Choice-of-Law Rules and Foreign Law, Recueil des Cours de l'Académie de la Haye*, svazek 257, 1996, s. 239 až 250.

20 — V. Behr, *Rome I Regulation. A – Mostly – Unified Private International Law of Contractual Relationships Within – Most – of the European Union, Journal of Law and Commerce*, svazek 29, 2011, s. 238.

21 — J. Pazdan, *Rozporządzenie Rzym I: nowa wspólnotowa kolizyjnoprawna regulacja zobowiązań umownych, Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego*, č. 5, 2009, s. 14.

22 — J. D. Lüttringhaus, Article 1, v: F. Ferrari (vyd.), *Rome I Regulation. Pocket Commentary*, Mnichov, Sellier european law publisher 2015, s. 41.

23 — Úř. věst. 1980, C 282, s. 1, dále jen „zpráva Giuliano/Lagarde“.

100. Znění čl. 1 odst. 1 nařízení Řím I může být při zohlednění názoru zastávaného ve zprávě Giuliano/Lagarde vykládáno v tom smyslu, že toto nařízení neplatí pro čistě vnitrostátní situace.

101. Lze však zastávat i opačný názor, že nařízení se použije i na čistě vnitrostátní situace, neboť čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I se týká právě takových případů.

102. Tento názor má oporu v analogickém výkladu ustanovení odpovídajícího čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I v souvisejícím nařízení o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II)²⁴.

103. Článek 1 odst. 1 nařízení Řím II – podobně jako čl. 1 odst. 1 nařízení Řím I – stanoví, že se vztahuje na mimosmluvní závazkové vztahy [...] v *případě kolize právních řádů*²⁵.

104. Článek 14 odst. 2 nařízení Řím II, který odpovídá čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I, stanoví, že „[v] případě, že se v okamžiku, kdy došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody, nacházejí *všechny prvky pro situaci významné* v jiné zemi než v zemi, jejíž právo bylo zvoleno, není volbou práva, kterou strany učinily, dotčeno použití ustanovení práva této jiné země, od nichž se nelze smluvně odchýlit“²⁶. Podle čl. 14 odst. 2 nařízení Řím II není tedy volba práva okolností rozhodující o spojení závazkového vztahu s právem různých států²⁷. Na rozdíl od volby práva upravené v čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I se zde totiž volba práva nepovažuje za „jiný“ prvek situace. Jsem proto toho názoru, že nařízení Řím II, a zejména jeho čl. 14 odst. 2, se použije i na čistě vnitrostátní situace, odehrávající se v rámci právního prostoru jednoho členského státu.

105. Oblast působnosti nařízení Řím I se však musí shodovat s oblastí působnosti nařízení Řím II, což vyplývá z požadavku soudržnosti vyjádřeného v bodě 7 odůvodnění obou nařízení²⁸.

106. Přikláním se tudíž spíše k názoru, že kolizní normy se použijí i tehdy, jestliže má dotyčná situace čistě vnitrostátní povahu²⁹.

107. Kromě toho zastávám názor, že pokusům určit oblast působnosti nařízení Řím I na základě kritéria „zmezinárodnění“ určité situace – tedy v duchu řešení zastávaného ve zprávě Giuliano/Lagarde – brání nejasnost tohoto pojmu, která se může stát důvodem obtížně překonatelných komplikací.

108. Dovolte mi ilustrovat tyto problémy na následujícím příkladu: Použije se nařízení Řím I, pokud pronajímatel uplatňuje na nájemci pohledávky z nájemného v souvislosti s nájemní smlouvou uzavřenou ve státě obvyklého pobytu smluvních stran, avšak nájemce má státní příslušnost jiného členského státu? Vycházejme přitom z toho, že smluvní strany neprovedly ohledně uzavřené smlouvy volbu práva.

24 — Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II) (Úř. věst. 2007, L 199, s. 40).

25 — Kurziva provedena autorem tohoto stanoviska.

26 — Kurziva provedena autorem tohoto stanoviska.

27 — Poznámám, že skutečnost, že volba práva není okolností rozhodující o spojení situace s právem různých států, nelze vysvětlit tím, že čl. 14 odst. 2 nařízení Řím II se týká situace „v okamžiku, kdy došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody“, kdežto čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I se vztahuje na okolnosti v okamžiku volby práva. Na základě čl. 14 odst. 1 písm. b) nařízení Řím II je totiž přípustná volba práva před tím, než došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody.

28 — Bod 7 odůvodnění chronologicky prvního nařízení Řím II stanoví, že „[v]ěcná působnost a ustanovení tohoto nařízení by měly být v souladu s nařízením Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech („Brusel I“) a s nástroji upravujícími právo rozhodné pro smluvní závazkové vztahy“. V analogicky formulovaném bodě 7 odůvodnění nařízení Řím I se již přímo odkazuje na nutnost souladu s nařízením Řím II.

29 — Toto je rovněž převládající stanovisko v polské právní teorii mezinárodního práva soukromého. M. Pazdan, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa, LexisNexis Polska 2017, s. 26. Tento názor byl v polské právní teorii zastáván již ve vztahu k úpravě obsažené v Římské úmluvě. Viz W. Popiołek, *Konwencja EWG o prawie właściwym dla zobowiązań, Państwo i Prawo*, sešit 2, 1982, s. 106; M. Wojewoda, *Zakres prawa właściwego dla zobowiązań umownych*, Varšava, Wolters Kluwer SA 2007, s. 73.

109. Nabízí se otázka, zda je v tomto případě – vzhledem k výskytu cizího prvku v podobě státní příslušnosti jedné ze smluvních stran – nutné použít nařízení Řím I pro účely určení, na základě kterého práva je třeba rozhodnout spor týkající se nájemného.

110. V rámci posuzování z hlediska nařízení Řím I je třeba nejprve objasnit, která z jeho norem se použije, má-li být určeno právo použitelné na smlouvu uzavřenou mezi smluvními stranami. Samotné nařízení Řím I neobsahuje výslovnou úpravu k nájmu movitých věcí.

111. Pro určení podmínek použití tohoto nařízení je proto nezbytný výklad pojmů použitých v jeho jednotlivých ustanoveních. V teorii kolizního práva se tento postup označuje jako „kvalifikace“ („qualification“, „Qualifikation“, „characterisation“)³⁰.

112. Vnitrostátní soud by tímto způsobem jistě dospěl k závěru, že nájemní smlouvu je třeba považovat za „smlouvu o poskytování služeb“ ve smyslu čl. 4 odst. 1 písm. b) nařízení Řím I. Teprve v této fázi by se ukázalo, že státní příslušnost nájemce je pro spor o pohledávku z nájmu irelevantní, neboť z důvodu absence volby práva se smlouva o poskytování služeb řídí právem státu, v němž má poskytovatel služby (pronajímatel) své obvyklé bydliště. Poznamenávám však, že by státní příslušnost mohla být relevantní, pokud by se spor týkal nedostatku způsobilosti k právním úkonům nájemce³¹.

113. Domnívám se, že výše uvedené pochybnosti odůvodňují názor, že neexistuje důvod rozlišovat mezi smluvními závazkovými vztahy čistě vnitrostátní povahy a závazkovými vztahy vykazujícími spojení s právem různých států. Tato kritéria by se mohla uplatnit nanejvýš na konkrétní otázky vzniku, provádění a ukončení smluvního závazkového vztahu.

114. Zastávám proto názor, že „zmezinárodnění“ konkrétního sporu, který může vzniknout z uzavřené smlouvy, nemůže rozhodnout o použití nařízení na smlouvu jako takovou. Jinak by bylo třeba pokaždé zkoumat, zda – nezávisle na okolnostech daného případu – existují ve vztahu k jiným možným sporům takové prvky situací, které by mohly odůvodnit použitelnost práva jiného státu. Před rozhodnutím o použití nařízení by již bylo nutno podrobně zkoumat její ustanovení a uskutečnit celou řadu výkladových kroků. Přitom by se mohlo objevit množství pochybností, jejichž složitost by mohla přesahovat určení použitelného práva jako takového podle ustanovení nařízení Řím I.

115. Ve světle výše uvedených úvah zastávám stanovisko, že se nařízení Řím I použije i na čistě vnitrostátní situace, které nevykazují spojení s právem různých států. Volba práva jiného členského státu, která je předmětem čtvrté předběžné otázky, nemá jako taková tudíž žádný vliv na to, zda dotyčná situace spadá do věcné působnosti nařízení Řím I. Není tedy nutné rozhodovat o tom, zda volba práva vytváří spojení závazkového smluvního vztahu s právem různých států, neboť to není podmínka použití nařízení.

116. Navrhuji tedy Soudnímu dvoru, aby na čtvrtou předběžnou otázku odpověděl kladně a objasnil svou odpověď následovně:

Článek 1 odst. 1 nařízení Řím I ve spojení s čl. 3 odst. 3 tohoto nařízení musí být vykládán v tom smyslu, že smlouva o nájmu námořního plavidla uzavřená v určitém členském státě mezi společnostmi se sídlem v téže členském státě, spadá do věcné působnosti nařízení Řím I nezávisle na tom, zda bylo v této smlouvě sjednáno použití práva jiného členského státu.

30 — M. Pazdan, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Varšava, LexisNexis Polska 2017, s. 76.

31 — Problematika způsobilosti k právním úkonům byla z oblasti působnosti Řím I vyňata [čl. 1 odst. 2 písm. a)]. O způsobilosti k právním úkonům tedy rozhoduje právo použitelné podle vnitrostátních norem mezinárodního práva soukromého, platných v místě sídla soudu příslušného k projednávání dotyčné věci. Státní příslušnost nájemce tedy může být relevantní v rozsahu, v němž jí vnitrostátní systém kolizních norem přičítá tento význam. V této věci se však nadále použije nařízení Řím I *ratione materiae*. Článek 13 tohoto nařízení totiž stanoví, že „[v]e smlouvě uzavřené mezi osobami, které se nacházejí v téže zemi, se může fyzická osoba, která by byla způsobilá podle práva této země, odvolat na svou nezpůsobilost vyplývající z práva jiné země pouze tehdy, pokud druhá smluvní strana o této nezpůsobilosti v době uzavření smlouvy věděla nebo o ní nevěděla z nedbalosti“.

117. Pokud by však Soudní dvůr neměl mé stanovisko sdílet, vede v projednávaném případě ke stejnému výsledku předpoklad, že ačkoli se samotné nařízení Řím I nepoužije na čistě vnitrostátní situace, vytváří sjednání ustanovení o volbě práva natolik silné spojení s jiným právním systémem, že se mohou použít ustanovení nařízení Řím I.

D. K třetí a páté předběžné otázce

118. Třetí předběžnou otázkou se předkládající soud Soudního dvora táže, zda se může použít článek 13 nařízení č. 1346/2000, pokud mají smluvní strany své sídlo v tomtéž členském státě a prohlásí v rámci smluvního ustanovení za použitelné právo jiného členského státu. V této části žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce neodkazuje vnitrostátní soud ještě výslovně na čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I. Mám však za to, že účinky volby práva uskutečněné za okolností uvedených v tomto ustanovení představují *punctum saliens* třetí předběžné otázky.

119. Podstatou páté otázky předkládajícího soudu je, zda za okolností uvedených v čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I pozbývá zúčastněná strana možnost dovolávat se účinně výjimky uvedené v článku 13 nařízení č. 1346/2000.

120. Třetí a pátá předběžná otázka se v podstatě týkají téhož problému, který výsledně vede k otázce, jak ovlivňuje volba práva za okolností uvedených v čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I možnost dovolávat se článku 13 nařízení č. 1346/2000. Podle mého názoru musejí být proto obě otázky posuzovány společně.

121. Nejprve se budu zabývat vztahem mezi čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I a článkem 13 nařízení č. 1346/2000. Následně se budu věnovat účinkům sjednání klauzule o volbě práva ve smlouvě za okolností uvedených v čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I.

1. Vztah mezi článkem 13 nařízení č. 1346/2000 a čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I

a) Rozhoduje článek 3 nařízení Řím I o účincích volby práva ohledně použití článku 13 nařízení č. 1346/2000?

122. Článek 13 první odrážka nařízení č. 1346/2000 vyžaduje od zúčastněných stran, aby prokázaly, že pro úkon, který poškozuje všechny věřitele, je rozhodné právo jiného členského státu než státu, který zahájil řízení.

123. V bodě 23 odůvodnění nařízení č. 1346/2000 se poukazuje na to, že toto nařízení stanoví v oblasti úpadkového práva jednotná pravidla pro kolizní normy jednotlivých států, které v rámci své působnosti nahrazují předpisy mezinárodního práva soukromého jednotlivých států. Nařízení však neobsahuje žádné kolizní normy, které by umožňovaly určit, které právo se použije na napadený právní úkon, kterého se týká článek 13 tohoto nařízení. Zastávám proto názor, že o právu použitelném na tento úkon rozhodují kolizní normy, které jsou použitelné pro *lex causae* mimo oblast insolvenčního práva. Nařízení č. 1346/2000 bylo přijato v době, kdy se právo rozhodné pro smluvní závazkové vztahy – ve vztahu k členským státům – určovalo podle Římské úmluvy. Ve světle úvah ke čtvrté předběžné otázce se však v další části tohoto stanoviska budu odvolávat na ustanovení nařízení Řím I. Předpokládám totiž, že pro účely použití článku 13 nařízení č. 1346/2000 jsou v projednávané věci pro napadený úkon relevantní ustanovení nařízení Řím I, zejména jeho článek 3, který připouští volbu u smluvních závazkových vztahů.

124. V tomto ohledu vzbuzuje určité pochybnosti výhrada ve zprávě Virgós/Schmit, podle které slouží článek 13 nařízení č. 1346/2000 ochraně legitimních očekávání věřitelů nebo třetích osob, které jednaly v souladu s ustanoveními vnitrostátního práva, které by se normálně použilo („normally applicable national law“). To lze chápat jako poukaz na to, že pro účely článku 13 nařízení č. 1346/2000 (v rozsahu, v němž toto ustanovení vyžaduje prokázat, že pro právní úkon je „rozhodné právo jiného členského státu než státu, který zahájil řízení“) je relevantní pouze právo určené na základě kolizních norem navazujících na objektivně existující vazby, bez ohledu na právo zvolené smluvními stranami.

125. Tento názor se opírá o bod 24 odůvodnění tohoto nařízení, kde se uvádí, že výjimky stanovené v nařízení, mj. v jeho článku 13, mají za cíl kromě ochrany oprávněných očekávání i ochranu „právní jistoty v členských státech jiných než ve státě, ve kterém bylo řízení zahájeno“. Tato formulace může vést k závěru, že pro článek 13 nařízení č. 1346/2000 jsou relevantní pouze znaky skutkového stavu, neboť – v návaznosti na pojmy použité v čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I – dotčený právní úkon „přenesou“ do jiného členského státu nebo států, než je stát (státy), ve kterém bylo zahájeno řízení.

126. Tento názor však nepovažuji za přesvědčivý. Článek 13 nařízení č. 1346/2000 slouží ochraně legitimních očekávání. Nelze tedy předpokládat, že nejsou chráněny smluvní strany jednající v souladu s právem, které si zvolily v rámci autonomie, jež jim byla přiznána mezinárodním právem soukromým. Volba práva je v kolizním právu uznaná metoda určení použitelného práva. Zásada autonomie vůle má v unijním systému norem mezinárodního práva soukromého zásadní význam³².

127. Jsem proto přesvědčen, že pro účely použití článku 13 první odrážky nařízení č. 1346/2000 rozhodují o účincích volby práva smluvními stranami se sídlem ve státě, ve kterém bylo zahájeno úpadkové řízení, nadále ustanovení nařízení Řím I, mj. jeho článek 3.

b) Mohou smluvní strany v okamžiku volby práva pro smluvní závazkový vztah předvídat, které vnitrostátní právo bude po zahájení insolvenčního řízení lex fori concursus?

128. Zdůrazňuji, že třetí předběžná otázka vychází z předpokladu – na který poukazuje Komise ve svém písemném vyjádření – že smluvní strany se sídlem v tomtéž členském státě mohou předvídat již v okamžiku volby práva, které vnitrostátní právo se pro jednu z nich stane po zahájení úpadkového řízení *lex fori concursus*.

129. Domnívám se však, že tento předpoklad je poněkud zjednodušující. V okamžiku učinění právního úkonu smluvním stranám ještě v zásadě není známo, zda a proti které z nich bude vedeno úpadkové řízení.

130. Tím spíše nemohou smluvní strany v tomto okamžiku vědět, které právo se použije na možné úpadkové řízení.

131. Právem použitelným na úpadkové řízení a jeho účinky je právo členského státu, ve kterém bylo řízení zahájeno (čl. 4 odst. 1 nařízení č. 1346/2000). K zahájení úpadkového řízení jsou příslušné soudy členského státu, na jehož území jsou soustředěny hlavní zájmy dlužníka (čl. 3 odst. 1 tohoto nařízení).

132. Pravidla příslušnosti uvedená v článku 3 nařízení č. 1346/2000 tedy rozhodují o tom, které vnitrostátní právo se výsledně použije na veškeré otázky související s úpadkovým řízením. Okolnosti rozhodující o příslušnosti soudů dotčeného členského státu se mohou změnit teprve po učinění právního úkonu vůči budoucímu insolvenčnímu dlužníku.

³² — V bodě 11 odůvodnění nařízení Řím I je uvedeno, že svobodná volba rozhodného práva „by měla být základem systému kolizních norem v oblasti smluvních závazků“. V bodě 31 odůvodnění nařízení Řím II je autonomie vůle, přinejmenším v anglické („principle of party autonomy“) a francouzské („le principe de l'autonomie“) jazykové verzi nařízení povýšena na zásadu, což rovněž zvyšuje její význam v unijním právu.

133. Pokud například budoucí insolvenční dlužník před podáním návrhu na zahájení úpadkového řízení přemístí své sídlo do jiného členského státu, budou zpravidla ke zkoumání otázek souvisejících s úpadkovým řízením příslušné soudy tohoto státu. Okamžik podání návrhu na zahájení úpadkového řízení je rozhodující pro určení okamžiku relevantního pro zkoumání soudní příslušnosti podle článku 3 nařízení č. 1346/2000³³.

134. Účinky volby práva tudíž nemohou být omezeny tím, že se bude vycházet z toho, že smluvní strany chtějí – předvídajíc platnost určitého práva jakožto *lex fori concursus* – zmařit použití tohoto práva, neboť v okamžiku volby práva jim zpravidla není známo, zda a proti které smluvní straně bude zahájeno úpadkové řízení, ani *a fortiori*, které právo se na něj použije.

c) Slouží volba práva stranami k obcházení práva určeného kolizními normami („fraude à la loi“)?

135. Nedomnívám se ani, že volba práva v každém případě slouží výlučně k obcházení použitelnosti ustanovení určitého práva, na což poukázala i Komise ve svém písemném vyjádření, což se však do jisté míry snaží naznačovat třetí předběžná otázka.

136. Kolizně právní nauka zná pojem obcházení práva („fraude à la loi“, „Gesetzesumgehung“, „evasion of law“)³⁴. Tento pojem se využívá k popisu chování strany, resp. stran právního vztahu sloužící k maření účinků obvykle použitelného práva tím, že se na jeho místě použije jiné právo. Některí vyžadují, aby bylo za účelem ochrany veřejného zájmu a jistoty právních úkonů bráněno těmto pokusům a aby se v rámci hledání použitelného práva nepřihlíželo k okolnostem, na nichž se zakládaly úkony stran (například volba práva stran).

137. Dnes musí být tento koncept vzhledem ke vzrůstajícímu významu autonomie v kolizním právu zpochybněn, a to zejména pokud jde o situace, v nichž se volba použitelného práva považuje za přípustnou³⁵.

138. Nařízení Řím I přijalo v článku 2 zásadu takzvané neomezené volby práva, což znamená, že smluvní strany mohou založit právní vztah, který je zavazuje, na zvoleném právu, které nemusí vykazovat žádné spojení se skutkovými okolnostmi v daném případě. Tento přístup ostatně odpovídá převažující tendenci v moderním kolizním právu³⁶. Tato skutečnost vede k závěru, že odpovědnost za rozumnou volbu práva nesou samy strany, které tuto volbu provedly³⁷.

139. Pokud si smluvní strany mohou zvolit právo použitelné na smlouvu, kterou jsou vázány, a tato možnost volby není nijak omezena, lze jen stěží předpokládat, že je třeba předcházet již samotnému úmyslu podřídit smluvní vztah právu vybraného státu.

140. Široce pojatá autonomie je omezena celou řadou nástrojů, které stanoví nařízení Řím I, jako jsou imperativní ustanovení (článek 9), klauzule veřejného pořádku (článek 21), úprava na ochranu práv třetích osob (čl. 3 odst. 2 druhá věta) a slabší strany smluvního vztahu (čl. 6 odst. 2 a čl. 8 odst. 1), jakož i ustanovení vážící určité účinky na volbu práva, pokud jsou všechny prvky situací, kromě volby

33 — Rozsudek ze dne 20. října 2011, Interedil (C-396/09, EU:C:2011:671, body 55 a 56).

34 — R. H. Graveson, Comparative Aspects of the General Principles of Private International Law, *Recueil des Cours de l'Académie de la Haye*, svazek 109, 1963, s. 48; M. Bogdan, Private International Law as Component of the Law of the Forum: General Course on Private International Law, *Recueil des Cours de l'Académie de la Haye*, svazek 348, 2011, s. 196.

35 — M. Bogdan, Private International Law as Component of the Law of the Forum: General Course on Private International Law, *Recueil des Cours de l'Académie de la Haye*, svazek 348, 2011, s. 200 až 201.

36 — S. Leible, Rechtswahl im IPR der außervertraglichen Schuldverhältnisse nach der Rom II-Verordnung, *Recht der Internationalen Wirtschaft*, svazek 257, sešit 5, 2008, s. 261; J. Von Hein, Europäisches Internationales Deliktsrecht nach der Rom II-Verordnung, *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 2009, s. 22.

37 — M. Pazdan, Autonomia woli w prawie prywatnym międzynarodowym – aktualne tendencje, v: *Europeizacja prawa prywatnego*, svazek II, red. M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar, Varšava, Wolters Kluwer Business 2008, s. 144.

jako takové, lokalizovány v jednom členském státě (čl. 3 odst. 3). Zejména v posledně uvedeném ustanovení lze spatřovat výraz zásady zákazu obcházení práva („fraude à la loi“). Nařízení však neobsahuje kromě výše uvedených ustanovení žádnou obecnou úpravu, která má bránit obcházení práva. Nedomnívám se, že článek 13 nařízení č. 1346/2000 má plnit tuto funkci, pokud jde o volbu práva mezi smluvními stranami, které mají své sídlo v tomtéž státě. O účinku takové volby totiž rozhoduje čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I.

2. Volba práva za okolností uvedených v čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I

a) Oblast působnosti čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I

141. Zásadní problém, který je nastolen v páté a – přinejmenším nepřímě – ve třetí předběžné otázce, se týká účinku volby práva na smluvní vztah, který je jako celek vázán na právo jednoho státu.

142. Článek 3 odst. 3 nařízení Řím I, na který odkazuje vnitrostátní soud v předkládacím usnesení, stanoví, že „v případě, že všechny ostatní prvky pro situaci významné se v okamžiku volby nacházejí v jiné zemi než v zemi, jejíž právo bylo zvoleno, není volbou práva, kterou strany učinily, dotčeno použití ustanovení práva této jiné země, od níž se nelze smluvně odchýlit“.

143. Je třeba zdůraznit, že pátá předběžná otázka se zakládá na předpokladu, že podle skutkových okolností v projednávaném případě se „všechny ostatní prvky pro situaci významné“ – kromě volby práva – nacházejí ve státě zahájení úpadkového řízení.

144. V každém případě je věcí vnitrostátního soudu, aby přezkoumal, zda v projednávaném případě došlo k volbě práva za okolností uvedených v čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I.

145. Předkládající soud bude muset zejména určit, zda k domněnce, že smluvní vztah vykazuje spojení k právu různých států, postačí pouze sjednání doložky ve smlouvě, která umožňuje využívat námořní plavidlo ve výsostných vodách jiného státu, než je stát, v němž byla uzavřena smlouva a v němž mají smluvní strany své sídlo. Společnost Mediterranea se dovolávala této skutečnosti ve svém písemném vyjádření.

146. Pouze na okraj podotýkám, že tomuto názoru odporuje znění čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I, podle kterého jsou relevantní prvky pro situaci významné v okamžiku volby práva.

147. Nedomnívám se, že již samotné smluvní ustanovení, které stanoví možnost využívat věc mimo území členského státu, umožňuje spojit věc s právem různých států a odklonit se tudíž od použití čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I. Většina smluv uzavíraných v rámci podnikání takovou výhradu neobsahuje. Neznamená to, že takovou věc lze užívat pouze v právním prostoru jednoho státu. Podle mého názoru nestačí potenciální možnost využití poskytnuté věci v jiném státě k tomu, aby byl dotčený skutkový stav „zmezinárodněn“, což by znemožnilo omezit účinek volby práva podle čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I. Domnívám se, že tak byla příliš omezena role tohoto ustanovení, které má bránit obcházení práva, které se obvykle použije na vnitrostátní situaci.

148. Tím spíše nelze vycházet z toho, že pouhé uplatnění smluvního ustanovení, které umožňuje užívat věc v jiném právním prostoru, brání použití čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I. Takový výklad by totiž znamenal, že čl. 3 odst. 3 tohoto nařízení lze obejít i určitou formulací smluvních ustanovení. Podobně je dle mého názoru třeba posuzovat případy, v nichž smluvní strany vyhotoví smlouvu v jazyce jiného státu či prohlásí za příslušné k rozhodování o sporech vzniklých z této smlouvy soudy jiného státu.

149. K tomu, aby bylo možné pro účely použití čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I přezkoumat, zda „všechny ostatní prvky pro situaci významné se v okamžiku volby nacházejí v jiné zemi než v zemi, jejíž právo bylo zvoleno“, není nutné hodnotit všechny okolnosti, ale pouze ty, které jsou relevantní z hlediska kolizního práva.

b) Účinky volby práva provedené za okolností uvedených v čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I

150. V judikatuře Soudního dvora a v právní teorii dodnes nepanuje jednota, pokud jde o účinky volby práva provedené za okolností uvedených v čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I.

151. V teorii kolizního práva se objevují dva názory na účinky volby práva v čistě vnitrostátních situacích, jejichž zastánci stanoví odlišné hranice autonomie vůle v mezinárodním právu soukromém.

– Volba práva na základě kolizních pravidel

152. Někdy je zastáváno stanovisko, že u čistě vnitrostátních situací má volba práva kolizně právní účinek. Volba práva tedy vede k tomu, že smluvní vztah podléhá zvolenému právu.

153. Volba práva však podléhá určitým omezením, která mají bránit pokusům mařit platnost práva použitelného v obvyklém případě. Vedle zvoleného práva se použijí kogentní ustanovení státu, s nímž je právní vztah výlučně spojen³⁸.

– Odkaz na hmotněprávní pravidla

154. Jiný názor se zakládá na předpokladu, že u čistě vnitrostátních situací nemá „volba“ žádný kolizně právní následek, ale má povahu takzvaného odkazu na hmotné právo³⁹ („incorporation au contrat de règles de droit matériel“, „materiellrechtliche Verweisung“, „incorporation of foreign law“)⁴⁰. Odkaz na hmotné právo je výrazem smluvní svobody využití smluvními stranami, jejíž rozsah stanoví právo použitelné na dotýčný závazkový vztah⁴¹. Strany, které odkazují na cizí právní systém, upraví závazkový právní vztah v souladu s požadavky tohoto systému, pokud to umožňují dispozitivní ustanovení použitelného práva. Dále by se použila ta ustanovení *lex causae*, od kterých se – jak je vyžadováno čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I – strany nemohou smluvně odchýlit.

– Účinky volby práva učiněné za okolností čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I

155. Přikláním se k druhému z výše uvedených stanovisek, podle kterého volba práva uskutečněná za okolností uvedených v čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I má za následek pouze odkaz na pravidla hmotného práva použitelná na smlouvu.

156. Samotné nařízení neuvádí jasně, které z obou výše uvedených řešení je správné.

38 — P. Piroddi, International Subcontracting in EC Private International Law, *Yearbook of Private International Law*, svazek 7, 2005, s. 307.

39 — V polské právní nauce se dosud používal pojem „odkaz na hmotné právo“ („materialnoprawne wskazanie prawa“). Navrhuje se však nahradit tento pojem pojmem „odkaz na hmotněprávní úpravu“ („materialnoprawne wskazanie regulacji prawnej“), neboť smluvní strany nemusejí odkazovat pouze na právo platné v jednom státě, ale i na jinou, nestátní, sbírku norem. M. Pazdan, Materialnoprawne wskazanie a kolizyjnoprawny wybór prawa, *Problemy Prawne Handlu Zagranicznego*, svazek 18, 1995, s. 107.

40 — F. Rigaux, Les situations juridiques individuelles dans un système de relativité générale: cours générale de droit international privé, *Recueil des Cours de l'Académie de la Haye*, svazek 213, 1989, s. 192.

41 — M. Pazdan, Materialnoprawne wskazanie a kolizyjnoprawny wybór prawa, *Problemy Prawne Handlu Zagranicznego*, svazek 18, 1995, s. 107.

157. Bod 13 odůvodnění nařízení Řím I nicméně uvádí, že nařízení „nebrání smluvním stranám, aby do svých smluv začlenily formou odkazu nestátní normy nebo mezinárodní úmluvu“⁴².

158. Ve vztahu k čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I lze podle mého názoru rovněž předpokládat, že účinkem „volby práva“ je pouze odkaz na použitelná pravidla hmotného práva. Bod 13 odůvodnění nařízení potvrzuje, že unijní normotvůrce připisuje tento účinek ustanovení o volbě práva, které překračuje hranice autonomie vůle stran vyplývající z kolizních norem.

159. Toto stanovisko, byť s různým odůvodněním, zastává převážná část právní teorie v oblasti mezinárodního práva soukromého⁴³.

– *Účinky volby práva učiněné za okolností uvedených v čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I a možnost dovolávat se článku 13 nařízení č. 1346/2000*

160. Nezávisle na tom, zda lze s volbou použitelného práva u čistě vnitrostátních situací spojit kolizně právní účinky či zda v nich lze pouze sledovat odkaz na pravidla použitelného hmotného práva, se nadále použijí kogentní normy státu, jehož právo by se za normálních okolností použilo (*lex fori concursus*).

161. Přesto jsem přesvědčen o tom, že rozhodnutí pro jeden z těchto názorů může mít vcelku podstatný praktický význam. Koncepce odkazu na pravidla hmotného práva se ukazuje jako výhodná zejména tehdy, pokud musí být určeno, zda byly splněny podmínky výjimky uvedené v článku 13 nařízení č. 1346/2000.

162. Strana, která se dovolává článku 13 tohoto nařízení, musí prokázat, že pro právní úkon poškozující všechny věřitele je rozhodné právo jiného členského státu než státu, který zahájil řízení.

163. Koncepce odkazu na pravidla hmotného práva zbavuje smluvní stranu možnosti dovolávat se výjimky uvedené v článku 13 nařízení č. 1346/2000. Pokud nemá volba práva žádné kolizně právní účinky, nemůže zúčastněná strana prokázat, že pro napadený právní úkon je rozhodné právo jiného členského státu než je *lex fori concursus*.

164. Přijetí koncepce spojující s volbou kolizně právní účinky by naopak zúčastněné straně umožnilo prokázat splnění podmínek článku 13 tohoto nařízení u čistě vnitrostátních situací. Na překážku by nebylo ani použití ustanovení práva, které by se použilo za normálních okolností, „od nichž se nelze odchýlit smluvním vztahem“.

165. K těmto ustanovením, „od nichž se nelze odchýlit smluvním vztahem“, totiž nepatří ustanovení úpadkového práva. Volbě práva použitelného na závazkový vztah podléhají jen takové situace, které spadají pod smluvní statut. Jejich rozsah je třeba určit podle požadavků uvedených v článku 12 nařízení Řím I. Toto ustanovení sice neobsahuje taxativní výčet případů zahrnutých do smluvního statutu, avšak opírá se o názor rozšířený v nauce kolizního práva, že smluvní statut rozhoduje o obsahu smlouvy, jejích právních následcích a – s určitými výjimkami upravenými v samotných ustanoveních nařízení, mj. v článku 11 a čl. 1 odst. 2 písm. a) a písm. f) – o podmínkách její platnosti. Právo použitelné na smluvní závazkový vztah je tedy rozhodující pro stanovení práv a povinností smluvních stran. Jeho oblast působnosti však podle mého názoru nesahá tak daleko, že by vytvářelo zvláštní nástroje úpadkového práva.

42 — Přijetí tohoto ustanovení se zakládalo mj. na obavě, že smluvní strany by mohly volbou nestátních norem obejít kogentní ustanovení státu. Viz H. Heiss, *Party Autonomy*, v: *Rome I Regulation: The Law Applicable to Contractual Obligations in Europe*, red. F. Ferrari, S. Leible, Mnichov, Sellier European Law Publisher 2009, s. 11. Srovnatelnou funkci plní čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I, který má zabránit obcházení ustanovení kogentního práva, která by se normálně použila.

43 — F. J. Garcimartín Alférez, *The Rome I Regulation: Much ado about nothing?*, *The European Legal Forum*, 2. vydání, 2008, s. 64; F. Ragno, *Article 3*, v: *Rome I Regulation. Pocket Commentary*, red. F. Ferrari, Mnichov, Sellier European Law Publisher 2015, s. 113 a 114.

166. Výjimka uvedená v článku 13 nařízení č. 1346/2000 se tedy zakládá na zjednodušení. Chrání důvěru v právo, které se použije na právní úkon poškozující všechny věřitele, v rozsahu přesahujícím oblast působnosti *lex causae*.

167. Důkaz vyžadovaný v článku 13 nařízení, že dotýčný právní úkon nelze „žádným způsobem“ napadnout použitelným právem jiného státu, se tedy týká rovněž situací, které nejsou zahrnuty pouze do smluvního statutu. Důkaz má zahrnovat jak nemožnost napadení podle obecných předpisů cestou klasických občanskoprávních a obchodněprávních žalob, které podléhají mimo úpadkové řízení *lex contractus*, tak i na základě nástrojů úpadkového práva, které přesahují smluvní statut.

168. Výše uvedený mechanismus je podmíněn účinky zahájení úpadkového řízení podle čl. 4 odst. 1 nařízení č. 1346/2000. Toto ustanovení totiž podřizuje veškeré otázky související s úpadkovým řízením právu jednoho státu, i když při učinění právních úkonů s budoucím úpadkovým dlužníkem ještě nemusí být zjevné, které vnitrostátní právo se po zahájení úpadkového řízení stane *lex fori concursus*⁴⁴.

169. Výše uvedené úvahy nadto podporují názor, že volbu práva uskutečněnou za okolností uvedených v čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I je třeba považovat pouze za odkaz na pravidla použitelného hmotného práva.

170. Ve světle výše uvedené analýzy navrhuji Soudnímu dvoru, aby na třetí a pátou předběžnou otázku odpověděl takto:

Článek 13 nařízení č. 1346/2000 lze použít, pokud smluvní strany mají sídlo v tomtéž členském státě a zvolí právo použitelné pro tuto smlouvu. Účinky této volby se však řídí článkem 3 nařízení Řím I.

Pokud smluvní strany sjednají právo jiného členského státu, než je stát zahájení úpadkového řízení, a jsou-li dány „všechny prvky situací“ v tomto členském státě, nevede tato volba ve světle čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I k tomu, že smlouva podléhá právu zvolenému stranami, takže nemůže být prokázáno, že se smlouva řídí právem jiného členského státu, než je stát zahájení řízení, jak vyžaduje článek 13 nařízení č. 1346/2000.

VI. Závěry

171. Ve světle výše uvedených úvah navrhuji Soudnímu dvoru, aby na otázky Tribunale Ordinario di Venezia (soud prvního stupně v Benátkách, Itálie) odpověděl následovně:

„1) K použití výjimky upravené v článku 13 nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 ze dne 29. května 2000 o úpadkovém řízení je zapotřebí aktivní účasti účastníka řízení, který měl prospěch z úkonu poškozujícího všechny věřitele.

Podle zásady procesní autonomie členských států však procesní právo státu, který projednává dotýcnou věc, určuje, jak se účastník řízení – prokázáním splnění podmínek článku 13 nařízení – musí dovolávat tohoto ustanovení, aby na základě *lex fori concursus* zabránil napadení právního úkonu poškozujícího všechny věřitele.

2) Pro účely účinného dovolání se výjimky stanovené v článku 13 nařízení č. 1346/2000 postačí, že osoba, která měla prospěch z úkonu poškozujícího všechny věřitele, prokáže, že – pokud *lex causae* připouští napadení tohoto druhu úkonů – úkon, ačkoli je v zásadě napadnutelný, nelze podle *lex causae* při zohlednění veškerých okolností daného případu nijak účinně napadnout.

44 — Viz body 128 až 134 tohoto stanoviska.

- 3) Článek 1 odst. 1 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I) ve spojení s čl. 3 odst. 3 tohoto nařízení musí být vykládán v tom smyslu, že smlouva o nájmu námořního plavidla uzavřená v určitém členském státě mezi společnostmi se sídlem v témže členském státě spadá do oblasti věcné působnosti nařízení Řím I nezávisle na tom, zda bylo v této smlouvě sjednáno použití práva jiného členského státu.
- 4) Článek 13 nařízení č. 1346/2000 lze použít, pokud smluvní strany mají sídlo v tomtéž členském státě a zvolí právo použitelné pro tuto smlouvu. Účinky této volby se však řídí článkem 3 nařízení Řím I.

Pokud smluvní strany sjednají právo jiného členského státu, než je stát zahájení úpadkového řízení, a jsou-li dány „všechny prvky situací“ v tomto členském státě, nevede tato volba ve světle čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I k tomu, že smlouva podléhá právu zvolenému stranami, takže nemůže být prokázáno, že se smlouva řídí právem jiného členského státu, než je stát zahájení řízení, jak vyžaduje článek 13 nařízení č. 1346/2000.“